

**Міністерство освіти і науки України
ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

ФЕЛЬ ОЛЕНА ЛЕОНІДІВНА

УДК 821.133.1 – 92 Дютур.09

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПОЕТИКА МАЛОЇ ПРОЗИ ЖАНА ДЮТУРА

10.01.04 – література зарубіжних країн

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Миколаїв – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі української філології, теорії та історії літератури Чорноморського державного університету імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Міхільов Олександр Дмитрович,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили,
професор кафедри теорії та практики перекладу
з німецької мови

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук
Аллахвердян Тамара Миколаївна,
ДВНЗ «Національний гірничий університет»,
професор кафедри перекладу

кандидат філологічних наук
Зана Людмила Юрївна,
Харківський національний медичний університет,
доцент кафедри латинської мови
і медичної термінології

Захист відбудеться 22 грудня 2015р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.04 Чорноморського державного університету імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського державного університету імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

Автореферат розісланий

2015 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. О. Старшова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Відомий французький письменник Жан Дютур (Jean Dutourd, 1920 – 2011), академік Французької академії і Французької Національної академії наук, член Бордоської академії літератури і мистецтв, лауреат багатьох літературних премій, є знаковою постаттю французької літератури другої половини ХХ – початку ХХІ століть. Він є автором понад 70 творів, серед яких романи, драми, казки, мораліте, новели, есе, трактати, літературна критика, публіцистика. Людина активної життєвої позиції, він поєднав у своїй творчості глибокий і пристрасний аналіз сучасного світу із загальнолюдськими цінностями, зокрема з філософією і ідеологією Просвітництва, яке, за його глибоким переконанням, було і залишається «століттям світла» (Siècle des Lumières). Така вихідна позиція позначила все жанрове і проблемно-тематичне розмаїття творчості Дютура, сповнене загостреної полемічності, пафосом критицизму по відношенню до духовного занепаду суспільства споживання, вестернізації культури, деградації мистецтва під впливом ультрамодерністських пошуків тощо. Це характерно і для малих прозових творів письменника – казок для дорослих, мораліте, байок, новел, сатиричних трактатів і підручників для журналістів та любителів анонімних листів, в яких Дютур продовжує і розвиває давню сатирико-гумористичну традицію французької літератури, позначеної іменами Рабле, Вольтера, Флобера, А. Франса, М. Еме.

В той же час, і вся творчість Дютура, і особливо його доробок у галузі малих форм ще не знайшли гідного осмислення ні в зарубіжному, ні у вітчизняному літературознавстві. Французьке літературознавство представлене лише кількома працями, переважно біографічного і побіжно літературознавчого характеру. Це монографії П. Гофмана (P. Gofman, 1994), Б. Леконта (B. Lecomte, 1997), А. Покара (A. Paucard, 1997), Ф. Тайандье (F. Taillandier, 2011).

В українському літературознавстві творчість Дютура майже не досліджена. Крім того, що немає його перекладів українською мовою, бракує й критичних і літературознавчих розвідок про його багатогранну творчість. Можна згадати в цьому плані лише вступну статтю О. Д. Міхільова «Меня начнут обожать после смерти» до збірки творів Дютура російською мовою та присвячений йому розділ у книзі «Французька сатирична проза другої половини ХХ століття» того ж автора.

Отже, дослідження малої прози Жана Дютура, як оригінальної частини його художньо значущої для літературного процесу другої половини ХХ – початку ХХІ століть творчості, розширює уявлення про сучасну літературу та вводить знакову фігуру в науковий обіг. Таким чином, усе вищезазначене засвідчує **актуальність** теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології Харківського національного університету імені

В. Н. Каразіна в межах комплексної кафедральної теми «Розвиток і взаємодія художньо-естетичних систем у літературі і мистецтві» та кафедри української філології, теорії та історії літератури Чорноморського державного університету

імені Петра Могили в межах комплексної кафедральної теми «Актуальні аспекти вивчення літературних текстів і контекстів».

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 7 від 17 лютого 2012 р.) і схвалена Науково-координаційною радою Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України з проблем «Класична спадщина та сучасна література» (протокол № 2 від 11 червня 2013 р.).

Мета дисертаційного дослідження – виявлення проблемно-тематичної сфери, уточнення і класифікація жанрової специфіки малої прози Жана Дютура, визначення її поетики та функціональної ролі комічного в ній.

Для досягнення цієї мети передбачається вирішення таких **завдань**:

1) систематизувати літературознавчі та критичні праці про творчість Ж. Дютура, звернувши особливу увагу на дискусійні питання про традиційність/нетрадиційність оповідної техніки, сатирико-полемічний пафос письменника та коло його духовно-моральних і світоглядних уподобань;

2) визначити літературний контекст творчого доробку Ж. Дютура та жанрову своєрідність його малої прози;

3) узагальнити основні тенденції в рецепції літературною критикою жанрів малої прози;

4) обґрунтувати теоретичні засади роботи, які стосуються насамперед таких понять, як жанрова модель, модус комічного, його форми та засоби реалізації в художньому творі, поетонімолія;

5) виявити й описати проблемно-тематичний діапазон малої прози письменника, уточнити і визначити її жанрову специфіку;

6) дослідити поетику структурної і смислової організації жанрів малої прози, виявити і описати типологію поетикальних принципів;

7) обґрунтувати погляд на жанри малої прози Дютура як такі, домінантою яких виступає модус комічного.

Об'єктом дослідження є сукупність малих форм літературної спадщини Жана Дютура, домінантою яких є сатирико-гуманістичний пафос, а саме: збірки мораліте та байок у прозі «Кінець червоношкірих» («La Fin des Peau-Rouges», 1964); «Закат вовків» («Le Crépuscule des loups», 1971); «Перлини та свині» («Les Perles et les Cochons», 2006) та сатиричний підручник «Друг, який бажає вам добра» («Un ami qui vous veut du bien», 1981).

Предмет дослідження – жанрова специфіка та проблемно-тематичне коло і поетика зазначених творів, а також форми комічного і засоби його втілення в малих прозових творах письменника.

Методи дослідження. Відповідно до мети та завдань дослідження, а також з огляду на специфіку залученого матеріалу, у роботі застосовується комплекс наукових методів, а саме: *історико-генетичний*, за допомогою якого виявляється специфіка жанрових моделей малої прози у творчості письменника; *культурно-історичний*, який дозволив урахувати соціокультурний контекст творів; *структурно-типологічний* метод для розкриття особливостей поетики та проблематики малих жанрових форм; *системно-цілісний* метод із застосуванням

елементів методики «пильного читання» (close reading) та дефінітивний метод для вивчення основних понять, залучених для даного аналізу.

Теоретико-методологічну базу дисертації складають фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені проблемам теорії та історії літератури (Л. Г. Андрєєв, М. М. Бахтін, Ю. Б. Борєв, Л. С. Виготський, М. М. Гіршман, А. О. Галич, Д. В. Затонський, Ю. І. Ковалів, Ю. М. Лотман, О. О. Потебня, М. Т. Римарь, Н. Д. Тамарченко, В. І. Тюпа, П. де Буадефр, Ж. Женетт, В. Жув, И. Тодоров, Р. І. Хлодовський, У. Еко); загальним та окремим проблемам жанрології (Т. В. Бовсунівська, Р. Годенн, О. М. Ковтун, Н. Х. Копистянська, Н. Д. Лейдерман, А. А. Корнієнко, Є. М. Мелетинський, М. Симонен, В. Є. Халієв, Р. Уеллек і О. Уоррен, С. Ш. Шаріфова, В. М. Ейхенбаум); теорії та практики поетонімології (В. М. Калінкін, М. В. Буєвська). Важливими орієнтирами дослідження є роботи з теорії комічного та проблем його функціонування в художньому творі (М. М. Бахтін, Ю. Б. Борєв, А. Бергсон, Ф. Геф, Б. Дземідок, Т. М. Жужгіна, Л. В. Карасьов, О. Д. Міхільов, В. О. Пігулевський, В. В. Пропп, Ж. Розон, М. Т. Рюміна) і праці, присвячені творчості Ж. Дютура (О. Д. Міхільов, П. де Буадефр, П. Гофман, Б. Леконт, А. Покар, Ф. Тайандьє).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є першим у вітчизняному й зарубіжному літературознавстві комплексним вивченням таких малих жанрових форм у творчості Жана Дютура, позначених модусом комічного, як мораліте, байка, новелістичний парафраз казкового, байкового та міфологічного типу, гумореска, авторський оригінальний жанр «анонімний лист», тощо. У роботі виявлено і проаналізовано проблемно-тематичний аспект малої прози письменника, уточнено її жанрову специфіку і діапазон її різновидів та розкрито її поетикальні особливості в їх взаємозв'язку з ідейно-естетичним змістом. Уперше в науковий вітчизняний обіг введено значний доробок творчості видатного представника французької літератури другої половини ХХ – початку ХХІ століть.

Теоретичне значення роботи полягає в уточненні авторсько-видавничих дефініцій жанрових форм малої прози Ж. Дютура та виявленні факторів їх трансформації і модифікації (зокрема, авторська установка на переосмислення сталих понять та роль сатирико-юмористичного і іронічного модусів наративу), що веде до утворення нових жанрових різновидів у художній практиці письменника; в описанні структурно-сміслових параметрів цих жанрових різновидів та в їх теоретичному обґрунтуванні.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали та висновки можуть бути використані в ході подальшої наукової розробки теми дослідження, а також при викладанні курсу історії зарубіжної літератури ХХ – початку ХХІ ст., спецкурсів з французької літератури, проведенні семінарських занять, написання курсових, бакалаврських і магістерських дипломних робіт та при укладанні підручників та посібників.

Особистий внесок здобувача. Дисертація та 12 статей із 14 написано автором одноосібно. Статті «Античные сюжеты и темы в интерпретации Жана Дютура», «Трактат Жана Дютура „Дела идут в ширпотребе”» („Ça bouge dans le

grêr-à-porter”) как сатира на современную журналистику» написано у співавторстві з науковим керівником, проф. Міхільовим О. Д. Здобувачеві належить постановка проблеми і практичний аналіз тексту.

Апробація роботи. Результати дослідження, викладені в дисертації, обговорювалися на засіданні кафедри української філології, теорії та історії літератури Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Основні ідеї дослідження відображено в статтях та доповідях на наукових конференціях і конгресах: Міжнародній науково-практичній конференції «Загальні питання філології» (Дніпродзержинськ, 2004 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Особистість у системі соціальних зв'язків» (Харків, 2005 р.), Міжнародному українському конгресі дослідників зарубіжної літератури та культури «Світова література на перехресті культур і цивілізацій» (Сімферополь, 2008 р.), Міжнародній науковій конференції «Література, мистецтво і гуманітарні науки ХХІ століття у перспективі глобалізаційних процесів» (Харків, 2008 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Роль искусства и гуманитарных наук в развитии международного сотрудничества и европеизации» (Харків, 2009 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Пространство литературы – путь к миру, согласию и сотрудничеству между славянскими народами» (Харків, 2011 р.), Міжнародному українському науковому конгресі дослідників зарубіжної літератури та культури «Мировая литература на перекрестке культур и цивилизаций» (Сімферополь, 2012 р.), I Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в сучасному поліетнічному суспільстві» (Мелітополь, 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Українська журналістика у двохсотлітній ретроспективі» (з нагоди 200-річчя першої в Східній Україні газети «Харьковский еженедельник») (Харків, 2012 р.), Міжнародному українському науковому конгресі дослідників зарубіжної літератури та культури «Мировая литература на перекрестке культур и цивилизаций» (Сімферополь, 2012 р.), Підсумковій конференції аспірантів та здобувачів філологічного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна (Харків, 2013 р.), VI Міжнародному українському науковому конгресі дослідників світової літератури та культури «Світова література на перехресті культур та цивілізацій» (Євпаторія, 2013 р.), Міжнародному українському науковому конгресі дослідників світової літератури та культури «Світова література на перехресті культур та цивілізацій» (Сімферополь, 2013 р.), Міжнародній заочній науковій конференції (Росія, Челябінськ, 2013 р.), Міжнародній конференції «Розвиток науки у вік інформаційних технологій» (Київ, 2013 р.), Міжнародній конференції «Методология современной науки» (Донецьк, 2014 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «XII Гоголівські читання» (Полтава, 2015 р.), Міжнародній конференції «Мультинаукові дослідження як тренд розвитку сучасної науки» (Київ, 2015р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено в 14 публікаціях, 7 із яких опубліковано у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні.

Структура дисертаційної роботи зумовлена її метою та поставленими завданнями. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, що налічує 276 джерел, та додатку А. Загальний обсяг дисертації становить 223 сторінки, із них основного тексту – 187 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність, сформульовано мету й завдання, визначено теоретико-методологічну базу, об'єкт і предмет дослідження, зазначено зв'язок із науковими програмами і темами, з'ясовано теоретичне і практичне значення дисертації та подано відомості про апробацію її основних положень.

У **першому розділі «Рецепція творчості Жана Дютура і теоретико-методологічні основи вивчення його малої прози»** висвітлено стан осмислення творчості Жана Дютура у зарубіжному та вітчизняному науково-практичному просторі і визначено теоретико-методологічні засади дослідження. Перший розділ складається із двох підрозділів.

У **підрозділі 1.1. «Творчість Жана Дютура у французькому та вітчизняному літературознавстві»** здійснено аналіз рецепції творчості Жана Дютура французьким та вітчизняним літературознавством, представлено наявну критичну літературу про письменника, розглянуто фактори, що вплинули на його письменницьку та громадянську позицію та ідіостиль, у якому масштабність і філософічність осмислення дійсності органічно поєднується з полемічністю та сатирико-гумористичною або глузливо-іронічною манерою висловлювання, що й обусловлює ставлення критики до Ж. Дютура та його творчості.

У процесі аналізу літературознавчих та критичних праць визначено, що вся творчість Дютура, й особливо корпус його малих творів, не знайшли достатнього осмислення ні в зарубіжному, ні у вітчизняному літературознавстві: французьке літературознавство на сьогодні представлено лише газетними й журнальними публікаціями (М. Galey, М. Géoris) та кількома роботами переважно біографічного характеру з побіжними зауваженнями про окремі твори письменника. Це невеликі монографії П. Гофмана (Р. Gofman, 1994), А. Покара (А. Raucard, 1997), Б. Леконта (В. Leconte, 1997). На радянському й пострадянському просторі творчість Ж. Дютура практично не була відомою і не вивчалася, якщо не враховувати кількох рецензій і статей (Т. Балашова, О. Попова), оскільки письменник із-за деяких безсторонніх висловлювань щодо зовнішньої та внутрішньої політики СРСР був «забороненим».

Відзначено, що в українському літературознавстві дослідження творчості Дютура було започатковано у монографії О. Д. Міхільова «Французька сатира другої половини ХХ століття: соціально-ідеологічний аспект і поетика» (1989), у якій творчість письменника вперше було введено у науковий простір. Йому ж належить фундаментальна стаття про Ж. Дютура «Мене почнуть обожнювати після смерті» у книзі зроблених ним перекладів деяких творів письменника «Мері Ватсон» (1999). На сьогодні вітчизняне дютурознавство, крім праць О. Д. Міхільова, має в своєму активі лише одну кандидатську дисертацію О. Ю. Волоха «Традиціоналізм як резистентна рефлексія в самосвідомості

сучасної французької культури (на матеріалі робіт Жана Дютура)» (2003), яка присвячена дослідженню публіцистики письменника. Проте ні в роботах О. Д. Міхільова, ні в дисертації О. Ю. Волоха тема малих жанрових форм Дютура практично не порушується. У той же час вони не тільки складають значну за обсягом частину творчої спадщини письменника, а й мають велику художньо-естетичну цінність як оригінальне явище сучасної літератури.

У підрозділі 1.2. «Теоретико-методологічні основи вивчення малої прози Жана Дютура» розглянуто поняття малої прози, її обсяг й жанровий діапазон, указано на певні розбіжності у трактуванні жанрової класифікації малої прози (так, наприклад, М. М. Дарвін, Д. М. Мамедова, М. Д. Тамарченко та В.І.Тюпа відносять новелу й оповідання до «середньої прози», у той час як, на думку більшості дослідників, ці жанри належать до «малої прози»); уточнено специфіку новелістичної жанрової моделі і продуктивність використання під час аналізу малих жанрових форм теоретичних положень і методик поетонімології. У розв'язанні цього завдання перевага надавалася положенням і принципам, що закріпилися в жанрології та знайшли відображення в роботах зарубіжних і вітчизняних дослідників загальнотеоретичних проблем жанру – М. М. Бахтіна, Т. В. Бовсунівської, Ж. Женетта, В. Жува, О. М. Веселовського, О. М. Ковтун, Н. Х. Копистянської, Н. Л. Лейдермана, Ю. М. Лотмана, М. Т. Римаря, Ц. Тодорова, Н. П. Утехіна, Р. Уеллека та Р. Уоррена, С. Ш. Шарифової, В. Є. Халізева, Л. В. Чернець, а також в роботах, у яких розглядаються окремі жанри: Ф. М. Білецький (оповідання, новела, нарис), М. М. Дарвін, Д. М. Мамедова, Н. Д. Тамарченко (новела, оповідання, притча), А. А. Корнієнко, Е. М. Мелетинський, Р. Годенн, Б. М. Ейхенбаум, М. Симонен (новела), Л.С.Виготський, О. О. Потебня (байка), В. П. Скобелев (оповідання, новела).

Також розглянуто теоретичні аспекти комічного, його художньо-естетичні функції у творі, механізми створення комічного. Сформульовано дослідницьку позицію, що спирається на положення про комічне таких вчених, як М. М. Бахтін, А. Бергсон, Ю. Б. Борев, Б. Дземідок, Л. В. Карасьов, О. Д. Міхільов, О. Д. Кошелєв, В. О. Пігулевський, М. Т. Рюміна, В. О. Самохіна.

Звернено увагу на різноманітні форми та способи переосмислення сюжетно-образного матеріалу в літературі ХХ ст., де особливе місце посідають сатиричні (іронічні, гумористичні) інтерпретації, смисловою основою яких є руйнування або трансформація семантики загальновідомих структур. Указано на своєрідну семантичну дистанцію між протосюжетом (сюжетом-зразком, сюжетом-посередником) та його сучасною рецепцією.

Другий розділ «Проблемно-тематичний аспект і жанрова своєрідність творів малої форми збірок «*La Fin des Peaux-Rouges*», «*Le Crépuscule des loups*», «*Les Perles et les Cochons*» присвячено визначенню жанрової специфіки малої прози письменника, проблемам традиції та принципам її оновлення і трансформації, розглянуто зазначені твори з точки зору побудови їх назв, епіграфів, передмов, початкових і фінальних частин, сюжетної організації та модусу оповіді. Виявлено та описано характерні для Дютура принципи та засоби використання комічного. Другий розділ складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Дискусійність авторської дефініції жанрової приналежності надрукованих у збірках творів» розглянуто корпус творів малих форм, опублікованих у трьох збірках: «Кінець червоношкірих» («*La Fin des Peaux-Rouges*», 1964), «Закат вовків» («*Le Crépuscule des loups*», 1971) та «Перлини та свині» («*Les Perles et les Cochons*», 2006) в аспекті їх проблемно-тематичної спрямованості та жанрової специфіки. Виявлена їх жанрова невизначеність, яка полягає у тому, що такі самі твори, які в збірках, виданих у 1964 та 1971 роках, подаються як «мораліте», у збірці 2006 року – вже як «байки». Для позначення жанрової недиференційованості таких творів введено термін «мораліте/байка».

На основі розгляду проблемно-тематичної спрямованості та сюжетної специфіки мораліте/байок трьох збірок здійснено класифікацію корпусу малих творів. Визначено, що із загальної кількості семидесяти п'яти мораліте/байок в чотирнадцяти з них використано відомі сюжети байок Езопа та Лафонтена, в дев'яти – переосмислені казкові сюжети, в п'яти – сюжети, пов'язані з античними міфами та образами. Іншу частину мораліте/байок складають індивідуально-авторські твори, серед яких за проблемно-тематичною спрямованістю можливо виділити також три групи. Це, по-перше, група із десяти творів, пов'язаних із життям літератури та мистецтва, по-друге, група із восьми творів, присвячених філософії історії, критиці влади та державного устрою, і, по-третє, найбільша група, яка стосується широкого кола соціокультурного та духовно-морального буття сучасної людини. Таким чином, за проблемно-тематичними і до деякої міри жанровими ознаками із усієї сукупності мораліте/байок можливо виділити шість груп творів, три з яких являють собою творчу переробку сюжетів відомих байок, казок та міфологічних сюжетів і образів, а три – індивідуально-авторські зразки таких жанрових різновидів, як мораліте, казка, байка, притча, аполог, новела, гумореска.

У підрозділі 2.2. «Проблематика й жанрові форми творів, в основі яких лежать байкові, казкові та міфологічні сюжети й образи» доведено, що визначені як мораліте й байки, ці твори репрезентують більш широке коло інших жанрових форм.

Показано, що створені Дютуром тексти на запозичені сюжети байок, казок зазнають настільки радикальної трансформації, що фактично виходять за межі їх офіційно існуючих жанрових дефініцій «мораліте» та «байка». Насамперед це стосується текстологічного обсягу похідних байок: з кількох рядків у Езопа і півсторінки, щонайбільше півтори сторінки, віршованого тексту у Лафонтена – він сягає у Дютура від чотирьох до шести – семи сторінок прозового тексту. Такий же обсяг зберігається для казкових і міфологічних сюжетів.

Другою характерною рисою для всіх творів з запозиченим сюжетом є ускладнення, драматизація, а, найчастіше, і докорінна зміна як образів персонажів, так і самої похідної колізії на прямо протилежну: «*Le Crépuscule des loups*» («Закат вовків»), «*La part du lion*» («Лєвова доля»), «*Le prix de gryère*» («Ціна сиру»), прототекстами для яких є відповідно байки «Вовк та Ягня», «Лєв на ловах», «Ворона та Лисиця», або «*Un beau parti*» («Вигідна партія»), «*La Petite chaperon vêtue de rouge*» («Шапочка в червоному»), в основу яких покладено казкові сюжети «Синя Борода» та «Червона Шапочка» і т.д.

Відзначено, що оповідна структура текстів з похідною основою збагачується за рахунок введення в неї розгорнутих портретно-психологічних описань персонажів, що зовсім не характерно для канонічних байок; включення в сюжетну структуру новелістичного пуанту та іронічного фіналу, а також надання нарації насмішливо-іронічної тональності.

Показано, що морально-етичні уроки похідних зразків набувають іншого змісту, найчастіше протилежного канонічному або суттєво його корегують та співвідносять його з сучасною ситуацією.

Визначено, що в цілому зазначені модифікації в своїй сукупності руйнують похідні байкові та казкові моделі і створюють нові жанрові різновиди, які умовно можливо назвати відповідно: для творів, прототекстами для яких слугують байки, – «байковими парафразами новелістичного типу», для творів з казковою основою – «казковими парафразами новелістичного типу» і для творів з міфологічною основою – «міфологічними парафразами новелістичного типу».

У підрозділі **2.3. «Проблематика й жанрові форми індивідуально-авторських творів»** відзначено, що серед текстів, які не спираються на жодні джерела, репрезентована значна група творів, які проблемно-тематично пов'язані зі сферою мистецтва, літературної творчості й літературної критики: «Собача голова» («Une tête de chien»), «Премія Гоміна» («Le prix Gomina»), «Кінець червоношкірих» («La fin des Peaux-Rouges»), «Перлини та свині» («Les perles et les Cochons»), «Рецепт, як залишитися бідним» («Recette pour rester pauvre»), «Книгоноші» («Les bibliophores»), «Алегорія критики» («Allegorie de la critique»), «Аполог печери» («Appologue de la caverne»).

Перші чотири твори («Собача голова», «Премія Гоміна», «Кінець червоношкірих», «Перлини та свині») безпосередньо стосуються питань літературної майстерності, якості сучасної літератури і сенсу літературних премій, ролі рідної мови й літератури у збереженні нації та ролі письменника в духовному житті суспільства. У структурно-змістовому плані вони є близькими до жанрів мораліте, параболи, алегорії або оповідання. Відзначено, що у них ослабленою є сюжетна динаміка за рахунок звуження подієвого й розширення діалогового начала, відсутнім є новелістичний пуант.

Виявлено, що твори цієї групи, первісно позначені як мораліте/байки, мають більш широкий жанровий спектр. Крім мораліте («Собача голова»), ми маємо жанровий різновид сатирико-гумористичного мораліте (joyeuse moralité) («Премія Гоміна»), гібридизацію алегорії з гуморескою («Кінець червоношкірих», «Перлини та свині», «Алегорія критики», «Книгоноші»), аполог («Аполог печери – творець і натовп») і оповідання («Рецепт, як залишитися бідним»).

Показано, що у тексті «Бути чи не бути візирем» («Etre ou n'être pas vizire»), як і в тексті «Така наша королівська воля» («La bon plaisir») виразно простежується жанрова гібридизація. Тема філософії історії вирішується в обох творах у формі параболи/притчі новелістичного типу. Параболічно-притчева основа (історико-анекдотична фабула і повчально-моралізаторська інтенція, що подається під покровом явного або прихованого іносказання) сполучається з новелістичним поданням матеріалу (динаміка сюжету, подієві колізії, портретні характеристики персонажів, живописні деталі, глузливо-гумористична інтонація,

несподівана розв'язка). Остання група малих творів, позначених Дютуром як мораліте/байки, присвячена проблемам соціальної справедливості, поширенню бюрократії, побутовим колізіям, різним аспектам сучасної моралі й висміюванню найрізноманітніших забобонів та упереджень. До найбільш яскравих творів цієї групи можна віднести такі: «У бідності немає щастя» («La pauvreté ne fait pas le bonheur»), «Чарівний принц» («Le Prince charmant»), «Що робити з Місяцем?» («Que faire de la Lune?»), «Анжеліка, або Переможений забобон» («Angélique ou le préjugé vaincu»), «Фатальний трафарет» («Le pochoir fatal»), «Про лицемірство» («De l'hypocrisie»), «Самовпевнений» («Le présomptueux»), «Поезія і правда» («La Poésie et la vérité»). В цих творах, так само, як і в творах інших проблемно-тематичних груп, помітна умовність їх авторського жанрового віднесення до мораліте/байок.

Встановлено, що і вони, внаслідок серйозної структурно-сміслової трансформації, утворюють, характерний для попередніх груп, жанр новели (зокрема, психологічної і глузливо-гумористичної). Тут же з'являються зразки жанрів міської казки («У бідності немає щастя») та гуморески («Анжеліка, або Переможений забобон» і «Поезія і правда»).

У третьому розділі «Наративна стратегія збірок мораліте та байок», який складається із двох підрозділів, аналізується структурування типологічно близьких за жанровою та проблемно-тематичною специфікою текстів на сюжетно-композиційному, персонажному та поетонімному рівнях.

У підрозділі 3.1. «Сюжетно-композиційна і поетонімна структура творів із похідною основою», що містить три пункти, в яких відповідно розглянуто твори з похідною байковою, казковою та міфологічною основою, доведено, що їх наративна стратегія, як правило, має загальні принципи. Це свідчить про типологію жанроутворюючих елементів цих творів, яка маніфестує себе на різних рівнях структури тексту, починаючи з його назви, експозиції, репрезентації персонажа/персонажів і закінчуючи побудовою сюжету, перевернутістю колізії і фінальним акордом.

Показано, що у дютурівських творах, в основі яких лежать прототексти відомих байок, останні зазнають кардинальної трансформації, яка стосується як зміни оповідного модусу, так і похідної фабульної ситуації. Реалізується це за допомогою типологічної системи поетологічних засобів, яка включає: інтригуючу назву з іронічним підтекстом («Закат вовків» замість «Вовк та ягня», «Лева доля» замість «Телиця, Коза та Вівця у товаристві зі Львом», тощо); енергійну експозицію з виразною характеристикою одного з персонажів; привнесення комічного начала в опис персонажів за рахунок надання їм портретно-психологічних рис, протилежних прототипам; використання інтригуючих моментів, які сприяють динаміці сюжетного розвитку; застосування новелістичного пуанту та фіналу з насмішкувато-іронічним забарвленням, співвіднесеним із смисловою установкою назви твору. У творах з похідною казковою основою, визначених з жанрової точки зору як казковий парафраз із новелістичною основою як і у випадках із байковими прототекстами, оповідь переводиться в комічний модус, який задається імпліцитно в назві («Вигідна партія» замість «Синя борода», «Вся правда про справу Деде» замість «Новий

одяг короля», «Якби мені розповіли про Попелюшку» замість «Попелюшка» та інші) й експліцитно вже з перших рядків. В творах цієї групи значно розширюється поетонімна сфера за рахунок комічного іменування персонажів. Ще однією характерною рисою є явна полемічність по відношенню до благополучних канонічних казкових фіналів, яка підсилюється насмішкувато-іронічною або саркастичною установкою на їх переосмислення і руйнування. В античних і міфологічних сюжетах письменник дотримується в основному інтерпретаційної моделі, яку застосовує до байкових і казкових сюжетів.

В цілому нарративна стратегія творів з похідною основою визначається установкою письменника на художньо-критичне переосмислення в контексті сучасних, соціокультурних, морально-етичних і ідеологічних установок та імперативів, моральних уявлень і стереотипів минулих епох, закріплених у жанрах повчально-моралістичної класики, передусім у байках, мораліте, казках, міфологічних сюжетах. Ця установка реалізується в структурно-смісловій організації творів, основними елементами якої можна вважати передусім назву твору, що за рідкісним винятком є відмінною від назви гіпотексту, тобто є поетонімом з конотативними й комічно інтонованими смислами. Виявлено, що така назва є свого роду камертоном, який задає модальну тональність розповіді, і одночасно ключем до його смислу. Поетонімна інтенція назви підкріплюється в більшій або меншій мірі комічно забарвленими персонажами (переважно у творах із байковою і міфологічною основою), доповненими комічними іменами-антропонімами (переважно у творах із казковою основою), що в цілому дозволяє говорити про свідоме конструювання письменником поетонімосфери як художнього прийому.

У **підрозділі 3.2. «Сюжетно-композиційна та поетонімна структура індивідуально-авторських творів»**, який містить два пункти, присвячених відповідно аналізу художньої особливості мораліте, алегорій та парабол новелістичного типу, новел та гуморесок, виявлені поетологічні параметри цих жанрових різновидів. Так, веселі (joyeuses) мораліте («Премія Гоміна» та «Собача голова») позначені, у відповідності до жанрової моделі, сатирико-іронічним пафосом, який реалізується системою комічно акцентованих назв творів, образів персонажів та їх імен, пародіюванням назв існуючих та вигаданих літературних творів, парадоксальних висловлювань персонажів.

Показано, що виразна комедійність притаманна й алегоріям діалогового типу, тобто алегоріям у формі мораліте («Алегорія критики», «Книгоноші»), де гумор переходить в сарказм, коли йдеться про зарозумілість сучасної літературної критики, а бурлескно-фарсова атмосфера поєднується з іноказанням і повчанням. Деякі алегорії («Кінець червоношкірих», «Перлини і свині»), які сповнені роздумами і турботою про роль рідної мови у збереженні нації та про зв'язок високої літератури з життям) за своєю структурою тяжіють до параболи: зберігаючи атмосферу іноказання, вони позначені ослабленістю сюжетної динаміки за рахунок звуження подієвого і розширення рефлексійного начал.

Визначено, що параболи новелістичного типу («Цивілізовані люди», «Бути чи не бути візірем», «Така наша королівська воля»), новели («Чарівний принц», «Фатальний трафарет», «Що робити з Місяцем?») та гуморески («Анжеліка або

переможений забобон», «Поезія і правда») за своєю структурно-сисловою організацією і поетологічними принципами (сюжетно-композиційна побудова з п'ятифазною схемою розростання тексту, сатирико-гумористичний або іронічний модус наративу, комічно акцентована поетонімосфера) подібні до байкових та казкових парафраз, за винятком того, що в гуморесках відсутній новелістичний пуант.

У четвертому розділі «„Друг, який бажає вам добра” як цикл „анонімних” листів», який складається з двох підрозділів, розглянуто рідкісний та унікальний жанр, до якого належить глузливо-саркастичний «малий підручник на допомогу авторам анонімних листів» (авторське визначення жанру) «Друг, який бажає вам добра» («Un ami qui vous veut du bien»).

У підрозділі 4.1. «Історія жанру „анонімного листа” і його структурна специфіка» окреслена історія створення незвичайної літературної форми – «анонімний лист», який у принципі не призначений для друку, але який має давню національну традицію і широку соціальну практику, наслідки якого автор із надлишком зазнав на собі. Показано, що «Друг, який бажає вам добра» є циклом невеликих оригінальних глузливо-саркастичних замальовок у формі анонімних листів, поданих як зразок на всі випадки життя прихильникам такого достатньо поширеного у Франції соціального явища, як анонімний донос.

Описана структура тексту листів (звернення, описова частина, яка залежить від адресата та предмета доносу, попередження або погроза, прощальна фраза), що дозволяє визначити їх як специфічно авторський жанр анонімного листа.

У підрозділі 4.2. «Комічне в книзі „Друг, який бажає вам добра”» складається з трьох пунктів, в яких визначено загальний задум наративної стратегії книги. Наративна стратегія простежується вже в її назві «Друг, який бажає вам добра» («Un ami qui vous veut du bien»), що супроводжується підзаголовком «малий підручник для авторів анонімних листів», побудованій на очевидному семантичному контрасті з іронічним підтекстом. Така контрастність послідовно реалізується в змістовно-сисловій структурі кожного листа за допомогою показу явища з двох точок зору – аноніма, який претендує на роль непримиренного борця з суспільними й сімейними пороками, і письменника, який іронічно або саркастично коментує «благодійні» наміри аноніма, що сприяє створенню атмосфери веселої глузливості, в якій анонім, картаючи й викриваючи інших, комічно самопроявляється.

Цьому сприяє широкий арсенал комічних засобів, до яких звертається письменник, описуючи різні типи любителів анонімних листів. Це так звані «базові формули» – кліше, які полюбляє застосовувати анонім («Тарпейська скеля знаходиться поруч з Капітолієм», «Фінанси держави – священні», «Особа вище всякої підозри» та інші), формульні привітання, які варіюються в залежності від типу листа і адресата («Мес'є і презрений тип» або «Жалюгідний ідіот», «Бідняжка мадам», «Мій бідолага Жан» тощо), а також експресивні «фінальні формули», які модусно і семантично співвіднесені з типовою формою початкового звертання («Я вас не вітаю, мес'є», «Ваша рука не з тих, які потискають, аби не забруднитись», «Я розраховую на тебе, Жанетт»). Надзвичайно вживаним елементом розширення сфери комізму в анонімних

листах є використання комічно значущих імен-антропонімів (більшою мірою представлених в «утілітарних» листах), міфологізмів, літературних ремінісценцій та клішированих висловів, в яких виражені міфи суспільної свідомості.

Аргументовано, що вислів «Друг, який бажає вам добра», який винесено в назву, у світлі наведеного аналізу, постає як лаконічне, полемічно навантажене поняття – проекція на подальший зміст і як виразний соціально значущий образ-тип, що вбирає в себе численні обличчя авторів-анонімів, які комічно зафіксовані в більше ніж двох десятках листів. Книгу визначено як цикл, який репрезентований сукупністю листів, кожен із яких, виражаючи певний смисл, працює на створення надсмислу, що поглиблює й розширює уявлення про художньо зображене явище й одночасно є найважливішою характерною рисою наджанрового поняття «цикл».

У **висновках** узагальнено результати дослідження.

Комплексний аналіз малої прози Жана Дютюра в аспекті проблематики, жанрової специфіки та поетики дозволив зробити висновки, що вона за своїм обсягом, багатожанровою художньо-естетичною цінністю є помітним явищем французької літератури другої половини ХХ – початку ХХІ століть і залишається недостатньо дослідженою ні у французькому, ні у вітчизняному літературознавстві.

Із урахуванням теоретичних положень сучасного літературознавства і, зокрема, сучасної жанрології переглянуто й уточнено жанрову специфіку малої прози Жана Дютюра, опублікованої в трьох збірках мораліте і байок «Кінець червоношкірих» («La Fin des Peaux-Rouges», 1964), «Закат вовків» («Le Crépuscule des loups», 1971) та «Перлини та свині» («Les Perles et les Cochons», 2006).

Встановлено, що позначені автором як мораліте і байка, вони представляють значно ширший спектр жанрових різновидів: це і мораліте, або, точніше, веселе (joyeuse) мораліте, алегорія, а також алегорія у формі мораліте, памфлет, аполог, парабола/притча новелістичного типу, міська казка, новела з анекдотичною колізією, гумореска, а також байковий, казковий та міфологічний парафрази новелістичного типу.

За проблемно-тематичним принципом виявлено шість груп, які певним чином коррелюють відповідні жанрові моделі. В першу чергу це стосується тих груп, які своєю основою мають відомі літературні зразки-прототексти.

Відмітною рисою цих творів і одним із чинників, що обумовили їхню жанрову специфіку, є орієнтація письменника на такі класичні жанри малих прозових форм, як байка й казка, а також на міфологічні сюжети й образи. Відзначено, що із сімдесяти п'яти творів, які входять до трьох збірок, що аналізуються, у чотирнадцяти з них Дютур використовує широко відомі байкові сюжети Езопа і Лафонтена («Вовк і Ягня», «Бабка і Мурашка», «Ворона і Лисиця», «Дуб і Очерет», «Селянин і його Діти», «Півень і Перлинне зерно», «Шкура Ведмеда», «Лев на ловах», «Лев і Миша», «Лев і Віслюк», «Жаба і Віл», «Миша міська і Миша польова», «Лев, Віслюк і Лисиця»); дев'ять казкових сюжетів («Синя борода», «Новий одяг короля», «Бридке каченя», «Хлопчик-з-пальчик», «Попелюшка», «Казка про три бажання», «Червона Шапочка», «Чарівний принц», «Красуня і Чудовисько») і п'ять сюжетів, пов'язаних з

античними міфами й образами («Пігмаліон», «Діалог між Сократом і Дюпоном про смертну кару», «Маленька красуня» (первісна назва – «За красу»), «Камінь, який котиться»).

Показано, що проблематика цих трьох груп творів, в основі яких лежать байкові, казкові й античні сюжети, хоч і зберігає властиву вихідним зразкам морально-етичну спрямованість, проте під пером Дютура моральні уроки вихідних сюжетів актуалізуються, переосмислюються в душі сучасних реалій і знаходять інший смисл, найчастіше протилежний канонічному або ж такий, що істотно його корегує.

Визначено, що докорінної трансформації набуває наративний модус, сюжетно-композиційна побудова і персонажна система. Виходячи з задуму про критичний перегляд канонічних моральних настанов і смислів класичних байок і казок, Дютур привносить в свою оповідь акцентовану насмішкувато-іронічну тональність, яка обусловлює подальшу структуру тексту. Комедійно-сатирична інтенція, починаючи з назви твору, включає механізм перетворення похідного тексту байки, казки або міфологічного сюжету, який містить такі наступні елементи: переведення персонажу в комедійний план або надання йому комічних рис; створення перевернутості первинної фабули (так, в «Закаті вовків» прототекстом якого є «Вовк та Ягня», обвинувачем виступає Ягня), побудова тексту за п'ятифазною наративною схемою сюжетного розгортання; введення інтригуючих моментів і новелістичного пуанта та іронічного фіналу.

Така смислова і структурна організація дютуровських творів з похідною основою відповідає жанровим різновидам гібридного типу, позначеним нами як байковий парафраз новелістичного типу, казковий парафраз новелістичного типу та міфологічний парафраз новелістичного типу. Три групи індивідуально-авторських творів з літературно-естетичною, соціально-політичною і філософсько-історичною та морально-побутовою проблематикою знайшли втілення в таких жанрах і жанрових різновидах малої прози, як веселе (joyeuse) мораліте («Премія Гоміна» та «Собача голова»), алегорія діалогового типу, алегорія параболічного типу, новела, порабола новелістичного типу та гумореска.

Відзначено, що за своїм ідейно-емоціональним пафосом та за своїми поетологічними принципами, вони типологічно споріднені з творами з похідною основою. Отже, твори, первісно позначені як мораліте і байки, мають у своїй більшості іншу жанрову приналежність, що значно збагачує їх ідейно-художній зміст і естетичну цінність.

Ще один індивідуально-авторський жанр дютуровської малої прози («Друг, який бажає вам добра», 1981) – жанр анонімного листа – засвідчив приналежність його малої прози до кращих зразків соціально-орієнтованої сатирико-гумористичної традиції у сучасній французькій літературі. Послідовність і групування у книзі текстів, які мають типологічну спільність, визначається у сукупності як надсмисл, як цикл, який вміщує двадцять чотири сатирико-гумористичні роботи малої форми.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Фель, Е. Л. Ж. Дютур и процессы глобализации / Е. Л. Фель // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія», Вип. 54. – № 836. – Х., 2008. – С. 298–299.
2. Фель, Е. Л. Традиционные ценности в творчестве Ж. Дютура / Е. Л. Фель // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Літературознавство». – Вип. 2 (58). – Ч. 1. – Х., 2009. – С. 113–119.
3. Фель, Е. Л. Новелла Ж. Дютура «Закат волков» как образец комического переосмысления традиционного сюжета / Е. Л. Фель // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філологія», Вип. 62. – № 963. – Харків, 2011. – С. 160–164.
4. Фель, Е. Л. Специфика интерпретации традиционных сюжетов в новеллистике Жана Дютура / Е. Л. Фель // Світова література на перехресті культур і цивілізацій. Збірник наукових праць. Вип. 4. – Сімферополь : Кримський Архів, 2012. – С. 288–296.
5. Михилев, А. Д., Фель, Е. Л. Античные сюжеты и темы в интерпретации Жана Дютура / А. Д. Михилев, Е. Л. Фель // «Наукові записки» Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія «Літературознавство», Вип. 1 (69), частина перша. – Х. : ППВ «Нове слово», 2012. – С. 124–132.
6. Фель, Е. Л. Структурно-смысловая организация произведения Ж. Дютура «Друг, который желает вам добра» / Е. Л. Фель // Світова література на перехресті культур і цивілізацій. Збірник наукових праць. Вип. 6. Частина II. – Сімферополь : «Кримський Архів», 2012. – С. 247–257.
7. Фель, Е. Л. Жанровая специфика малых прозаических произведений Жана Дютура / Е. Л. Фель // Світова література на перехресті культур та цивілізацій. – Вип. 7. – Ч. I. – Сімферополь, 2013. – С. 220–225.
8. Михилев, А. Д., Фель, Е. Л. Трактат Жана Дютура «Дела идут в ширпотребе» («Ça bouge dans le prêt-à-porter») как сатира на современную журналистику / А. Д. Михилев, Е. Л. Фель // Филология и лингвистика : проблемы и перспективы (II) : материалы международной заочной научной конференции, г. Челябинск, апрель 2013 г. – Челябинск : Два комсомольца, 2013. – С. 27–32.

Додаткові публікації:

1. Фель, Е. Л. Литература как специфическая форма отражения действительности (на примере романа Ж. Дютура «Семинар в Бордо») / Е. Л. Фель // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Загальні питання філології». – Дніпродзержинськ, 2004. – С. 29–30.
2. Фель, Е. Л. Комическое как литературоведческая проблема (на примере романа Ж. Дютура «Свежее масло») / Е. Л. Фель // Світова література на перехресті культур і цивілізацій. Вип. 1. – Сімферополь, 2008. – С. 127–135.
3. Фель, Е. Л. Гуманистические ценности в творчестве Ж. Дютура / Е. Л. Фель // Пространство литературы – путь к миру, согласию и сотрудничеству между славянскими народами : сб. научных трудов : по

материалам VI Международной научно-практической конференции, 16 дек. 2011 г. / под. ред. А. Г. Романовского, Ю. И. Панфилова. – Х. : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 174–180.

4. Фель, Е. Л. Формы и функции интертекстуальности в произведениях Жана Дютура / Е. Л. Фель // Матеріали Міжнародної конференції «Розвиток науки у вік інформаційних технологій», м. Київ, 28 вересня 2013, частина II (Центр наукових публікацій). – С. 54–55.

5. Фель, Е. Л. Глобализация и ее процессы глазами Ж. Дютура / Е. Л. Фель // Материалы Международной конференции «Методология современной науки», г. Донецк, 18 апреля 2014, часть I. – С. 139–142.

6. Фель, Е. Л. Проблема жанровой дефиниции произведений малой формы Жана Дютура / Е. Л. Фель // Матеріали Міжнародної конференції «Мультинаукові дослідження як тренд розвитку сучасної науки», м. Київ, 28 березня 2015. – С. 86–89.

АНОТАЦІЯ

Фель О. Л. Проблематика та поетика малої прози Жана Дютура. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04 – література зарубіжних країн. – Чорноморський державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2015.

Дисертація є першим у зарубіжному та вітчизняному літературознавстві комплексним дослідженням малої прози видатного французького письменника Жана Дютура, яка складає велику за обсягом частину його творчої спадщини (три збірки мораліте та байок, збірка філософських казок і збірка новел, сатирико-гумористичні «посібники» для любителів анонімних листів та журналістів) та має значну художньо-естетичну цінність як оригінальне явище сучасної літератури.

У дисертації розглянуто чотири збірки творів малої прози Жана Дютура: «Кінець червоношкірих» («La Fin des Peaux-Rouges», 1964), «Закат вовків» («Le Crépuscule des loups», 1971), «Друг, який бажає вам добра» («Un ami qui vous veut du bien», 1981), «Перлини та свині» («Les Perles et les Cochons», 2006), визначено й описано їх жанрову специфіку, проблемно-тематичний зміст і поетику.

Уточнено авторсько-видавничі дефініції жанрових форм малої прози зазначених збірок Дютура, виявлено чинники їх трансформації і модифікації (зокрема, установка на переосмислення сюжетів відомих байок, казок та міфологічних сюжетів), роль і засоби сатирико-гумористичного та іронічного модусів оповідання, що ведуть до формування нових жанрових різновидів в художній практиці письменника.

Аналіз дютурівських творів малих форм, надрукованих у збірках: «Кінець червоношкірих» («La Fin des Peaux-Rouges»), «Закат вовків» («Le Crépuscule des loups») і «Перлини та свині» («Les Perles et les Cochons»), в аспекті їх проблемно-тематичного змісту й жанрової специфіки показав, що позначені автором як мораліте і байка, вони представляють значно ширший спектр жанрових моделей, а саме: байковий, казковий та міфологічний парафрази новелістичного типу,

веселе (joyeuse) мораліте, алегорія, та алегорія у формі мораліте, парабола/притча новелістичного типу, новела з анекдотичною колізією, міська казка.

Доведено, що «Друг, який бажає вам добра» («Un ami qui vous veut du bien»), позначений як малий підручник (petit manuel) на допомогу авторам анонімних листів, є циклом творів оригінального авторського жанру «анонімного листа».

Ключові слова: Жан Дютур, жанри малої прози, жанрова модель, байка, мораліте, новела, цикл, жанр анонімного листа, байковий, казковий та міфологічний парафрази новелістичного типу, комічне, поетонімосфера.

АННОТАЦІЯ

Фель Е. Л. Проблематика и поэтика малой прозы Жана Дютюра. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 – литература зарубежных стран. – Черноморский государственный университет имени Петра Могилы. – Николаев, 2015.

Диссертация является первым в зарубежном и отечественном литературоведении комплексным исследованием малой прозы крупнейшего французского писателя второй половины XX – начала XXI веков, представленной сборниками моралите и басен «Конец краснокожих» (“La Fin des Peaux-Rouges”, 1964), «Закат волков» (“Le Crépuscule des loups”, 1971), «Жемчуг и свиньи» (“Les Perles et les Cochons”, 2006) и «малым учебником в помощь авторам анонимных писем» (авторское обозначение жанра) «Друг, который желает вам добра» (“Un ami qui vous veut du bien”, 1981).

В работе уточнены авторские дефиниции жанровых форм малой прозы Дютюра, выявлены факторы их трансформации и модификации (в частности, установка на переосмысление сюжетов известных басен, сказок и мифологических сюжетов и образов, роль сатирико-юмористического и иронического модусов повествования), ведущие к формированию новых жанровых разновидностей в художественной практике писателя.

Анализ дютуровских произведений малой прозы, опубликованных в трех сборниках: «Конец краснокожих», «Закат волков» и «Жемчуг и свиньи», в аспекте их жанровой специфики и проблемно-тематического содержания показал, что обозначенные автором как моралите (первые два сборника) и басни (последний сборник), они представляют широкий спектр жанровых моделей.

Обозначено, что произведения с исходной сюжетной основой известных басен, сказок и мифов, представляющих чуть меньше половины всех текстов, по своим структурно-содержательным параметрам, в действительности, являются басенными, сказочными и мифологическими парафразами новеллистического типа. Об этом, в частности, свидетельствует как текстологический объем басенных парафраз (4 – 6 страниц прозаического текста), так и пятифазная схема динамичного сюжетного развертывания текста всех произведений этого типа, наличие в них достаточно полно обрисованных персонажей, новеллистического пуанта, сатирико-юмористического модуса повествования и насмешливо-иронического финала.

Для индивидуально-авторских произведений, составляющих большую часть малой прозы этих сборников, характерны такие жанровые разновидности, как параболо/притча новеллистического типа, новелла с анекдотической коллизией, юмореска, городская сказка, аллегория и аллегория в форме моралите, веселое (joyeuse) моралите.

Показано, что книга «Друг, который желает вам добра», обозначенная как «малый учебник» (petit manuel) в помощь авторам анонимных писем», является сборником произведений оригинального авторского жанра «анонимного письма», который имеет все признаки цикла (наличие структурной рамки, композиция текстов, способствующая созданию сверхтекстовой художественно-эстетической целостности, смысл которой раскрывается и обогащается кумуляцией группы одножанровых произведений).

Выявлены и описаны структурно-содержательные параметры всех жанровых форм малой прозы анализируемых книг Дютура и дано их теоретическое обоснование. Выявлены типологические черты поэтики малой прозы писателя. Во-первых, установка на сатирико-юмористическое переосмысление сюжетов известных басен, сказок, мифологических образов и связанных с ними историй, что ведет к их модификации или же полной трансформации и созданию парадоксальных и канонически окрашенных ситуаций. Во-вторых, замена названий исходных произведений названиями, эксплицитно или имплицитно содержащими комическую или ироническую семантику, что сопровождается в дальнейшем введением в текст комических антропонимов и комических персонажей (особенно широко представленных в книге «Друг, который желает вам добра»). В-третьих, наличие интригующих моментов, придающих динамизм развитию сюжета, а также новеллистического пуанта (в большинстве произведений) и иронического или насмешливо-сатирического финала. В-четвертых, пародирование профессионально-функциональных стилей, мифов обыденного сознания, политических клише и лозунгов, что является отличительной особенностью книги «Друг, который желает вам добра».

Ключевые слова: Жан Дютур; жанры малой прозы; жанровая модель; басня; моралите; новелла; цикл; жанр анонимного письма; басенный, сказочный и мифологический парафразы новеллистического типа; комическое; поэтономосфера.

SUMMARY

Fel O.L. Jean Dutourd's short fiction problematics and poetics. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology: Speciality 10.01.04 – Literature of foreign countries. – Petro Mohyla Black Sea State University. – Mykolaiv, 2015.

The thesis is the first comprehensive research in national and international literature studies of Jean Dutourd's short fiction (three volumes of morality and fables, a collection of philosophical tales and a collection of nouvelle, satirical and humorous "guides" for writers of anonymous letters and for journalists), which makes a significant part of artistic heritage of this outstanding French writer and has a great artistic and aesthetic value as the ingenious phenomenon of modern literature.

The thesis deals with the analysis of four short fiction collections by Jean Dutourd: «The End of the Redskins» («La Fin des Peaux-Rouges», 1964), «The Decline of Wolves» («Le Crépuscule des loups», 1971), «A friend who wishes you well» («Un ami qui vous veut du bien», 1981), «Pearls and Pigs» («Les Perles et les Cochons», 2006). Their specific genre features, the problem field and theme content, genre specificity and poetics have been defined and described.

Authorial and publishing definitions of short fiction genre forms from above-mentioned collections by Jean Dutourd have been specified; the factors of their transformation and modification have been singled out, including the tendency for reconsideration of well-known fables, fairy-tales and myths. The role and means of satirical and humorous, and ironic modes of narration that resulted in the development of the new genre forms in Jean Dutourd's literary writings have been identified.

The theme and genre analysis of Dutourd's short fiction collections «The End of the Redskins» («La Fin des Peaux-Rouges»), «The Decline of Wolves» («Le Crépuscule des loups»), «A friend who wishes you well» («Un ami qui vous veut du bien»), «Pearls and Pigs» («Les Perles et les Cochons») has proved that even though stated by the author as morality and fable, they belong to much wider scope of genre models, such as fable, fairy-tale and myth paraphrases of novella type, joyous morality, apologue, morality apologue, novella-type parable, anecdote-type novella, urban fairy-tale.

The collection «A friend who wishes you well» («Un ami qui vous veut du bien»), named as a short manual for anonymous letter writers, has been substantiated to belong to the cycle of the original author genre of «anonymous letter» fiction.

Key words: Jean Dutourd; short fiction genres; genre model; fable; morality; novella; cycle; genre of anonymous letters; fiction with original fable, fairy-tale and myth paraphrase of novella type; comical; poetonimosphere.

